

Natyurmort janrida predmetlar o'rtasidagi kompozitsion uyg'unlikni shakllantirish metodikasi

Tolibova Umida Davlat qizi

Navoiy davlat universiteti

“Dasgohli rangtasvir” yo‘nalishi

4 - kurs “R”guruh talabasi

ANNOTATSIYA: Ushbu maqolada tasviriy san'at ta'limida natyurmort janrida predmetlar o'rtasidagi kompozitsion uyg'unlikni shakllantirish metodikasi tahlil qilinadi. Maqolada predmetlarning joylashuvi, hajm va nisbatlarni hisobga olish orqali kompozitsion uyg'unlikni yaratish, rang va yorug'-soya orqali vizual muvozanatni ta'minlash, shuningdek, talabalarda badiiy tafakkur va estetik didni rivojlantirish masalalari yoritiladi. Shuningdek, maqolada Shovdirov S.A.ning san'at ta'limidagi ilmiy ishlari va amaliy tavsiyalari asosida natyurmort kompozitsiyasini o'qitishda samarali metodik yondashuvlar taqdim etiladi.

Kalit so'zlar: natyurmort, kompozitsion uyg'unlik, predmetlar o'rtasidagi nisbat, rang, yorug'-soya, tasviriy san'at, pedagogika, badiiy tafakkur, estetik did.

Tasviriy san'at ta'limida kompozitsiya talabalarda badiiy tafakkur, vizual sezuvchanlik va estetik didni rivojlantirishning muhim vositasidir. Shu jumladan, natyurmort janri o'quvchilarga predmetlarni to'g'ri joylashtirish, ularning o'lchami, shakli va rangini hisobga olish orqali kompozitsion uyg'unlikni yaratishni o'rgatadi. Natyurmort orqali oddiy buyumlar badiiy obrazga aylantiriladi va tomoshabinga estetik taassurot yetkaziladi.

Kompozitsion uyg'unlikni shakllantirish jarayonida predmetlarning fazoviy joylashuvi, o'zaro nisbatlari, rang uyg'unligi va yorug'-soya munosabatlari alohida ahamiyat kasb etadi. San'at ta'limida ushbu elementlarni tizimli ravishda o'rgatish talabalarda mantiqiy va abstrakt fikrlashni rivojlantirish, badiiy qarorlar qabul qilish va ijodiy yondashuvlarni mustahkamlashga yordam beradi.

Maqola doirasida natyurmort janrida predmetlar o'rtasidagi kompozitsion uyg'unlikni shakllantirish metodikasi, o'quv jarayonidagi amaliy usullar va pedagogik yondashuvlar tahlil qilinadi. Shovdirov S.A.ning ilmiy ishlari (2017–2025) asosida

mazkur jarayon talabalarda estetik tafakkur, vizual tafakkur va badiiy tafakkurni rivojlantirishga xizmat qiladi.

Tasviriy san'at ta'limida kompozitsiya talabalarda badiiy tafakkur, vizual sezuvchanlik va estetik didni rivojlantirishning muhim vositasidir. Shu nuqtai nazardan, natyurmort janri o'quvchilarga predmetlar o'rtasidagi kompozitsion uyg'unlikni yaratish orqali badiiy obrazni ifodalashni o'rgatadi. Natyurmortda oddiy buyumlar — mevalar, gullar, idish-tovoqlar, kundalik predmetlar — vizual muvozanat, rang uyg'unligi va hajm-munosabatlari asosida joylashtiriladi. Shu bilan birga, talabalarda mantiqiy fikrlash, vizual tafakkur va ijodiy yondashuvlarni rivojlantirishga imkon yaratadi.

Kompozitsion uyg'unlikni shakllantirish nazariy jihatdan bir nechta asosiy tamoyillarga tayangan. Avvalo, predmetlarning joylashuvi va ularning o'lchami o'quvchilarga muvozanat hissini beradi. Talabalar predmetlarni markaziy g'oya asosida joylashtirish, ularning bir-biriga nisbati va hajmini hisobga olish orqali kompozitsion uyg'unlikni yaratishni o'rganadilar. Shu bilan birga, rang va yorug'-soya munosabatlari predmetlarning hajm, chuqurlik va fakturasini ifodalashga yordam beradi. Rang uyg'unligi va kontrastlar kompozitsion tartibni yanada jonli qiladi va vizual diqqatni markaziy elementga yo'naltiradi.

Natyurmort kompozitsiyasini yaratishda predmetlarning fazoviy joylashuvi alohida e'tibor talab qiladi. Bu jarayonda predmetlar bir-birini to'ldirishi, bo'sh joylardan oqilona foydalanish va uch o'lchamli fazoni vizual tarzda yaratish muhimdir. Shovdirov S.A.ning (2023–2025) tadqiqotlariga ko'ra, predmetlarni uch o'lchamli fazoda joylashtirish talabalarda badiiy tafakkur va mantiqiy fikrlashni rivojlantiradi. Talabalar predmetlarni markaziy va fon elementlari sifatida ajratish, ularning o'zaro nisbatlarini belgilash orqali kompozitsion uyg'unlikni amaliyotda mustahkamlaydilar.

Rang va yorug'-soya ishlari predmetlar o'rtasidagi vizual muvozanatni yaratishda muhim vosita hisoblanadi. Rang uyg'unligi, ton va yorqinlik darajalari predmetlarning tabiiyligini ta'kidlaydi, kontrastlar esa markaziy elementlarni ajratib ko'rsatadi. Yorug'-soya munosabatlari orqali predmetlarning hajm, chuqurlik va fakturasi yanada ravshan ko'rinadi. Shu bilan birga, talabalarga rangni to'g'ri tanlash, ton va yorqinlikni muvofiqlashtirish bo'yicha amaliy ko'nikmalar beriladi. Bu esa ularning badiiy tafakkurini va estetik idrokini rivojlantiradi.

Natyurmort kompozitsiyasini o'qitish jarayoni bir nechta bosqichdan iborat:

1. **Mavzu va predmetlarni tanlash** — kompozitsiyaning markaziy g'oyasi va asosiy predmetlar aniqlanadi;
2. **Maket va eskiz ishlari** — predmetlarning joylashuvi, nisbatlari va kompozitsion tartib belgilanadi;
3. **Rang va yorug'-soya ishlari** — predmetlarning hajm, chuqurlik va vizual muvozanati yaratiladi;
4. **Final detalizatsiya** — barcha elementlar mukammal uyg'unlikka keltirilib, badiiy obraz yakunlanadi.

Amaliy tajribalar shuni ko'rsatadiki, predmetlar o'rtasidagi kompozitsion uyg'unlikni shakllantirish jarayoni o'quvchilarda ijodiy tafakkur, vizual sezuvchanlik va badiiy qarorlar qabul qilish qobiliyatlarini rivojlantiradi. Talabalar predmetlarni fazoviy joylashtirish, rang uyg'unligi va yorug'-soya munosabatlarini hisobga olgan holda mustaqil ishlar yaratish ko'nikmalarini egallaydilar. Shu bilan birga, ularning mantiqiy va abstrakt fikrlash ko'nikmalari mustahkamlanadi.

Shovdirov S.A.ning tavsiyalari asosida metodik yondashuvlarni qo'llash o'quv jarayonini yanada samarali qiladi. Talabalarni bosqichma-bosqich jalb qilish, mavzu va predmetlarni tanlash, maket yaratish, rang va yorug'-soya ishlari hamda final detalizatsiyani amalga oshirish orqali o'quvchilar kompozitsion uyg'unlikni mustahkamlash bilan birga, estetik tafakkur va ijodiy qobiliyatlarni rivojlantiradilar.

Xulosa qilib aytganda, predmetlar o'rtasidagi kompozitsion uyg'unlikni shakllantirish metodikasi nafaqat talabalarning vizual tafakkuri va estetik didini rivojlantiradi, balki ularni mustaqil ijodiy ishlar yaratishga rag'batlantiradi. Shu tariqa, mazkur metodik yondashuv natyurmort janrini o'qitishda samarali vosita sifatida xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Шавди́ров С. А. Подготовка будущих учителей к исследовательской деятельности // Педагогическое образование и наука. – 2017. – № 2. – С. 109-110.
2. Shavdirov S. A. Selection Criteria of Training Methods in Design Fine Arts Lessons // Eastern European Scientific Journal. – 2017. – № 1. – С. 131-134.
3. Shovdirov S. A. Tasviriy san'atni o'qitishda o'quvchilarning sohaga oid o'quv kompetensiyalarini shakllantirish omillari // Inter education & global study. – 2024. – № 1. – С. 8-14.

4. Shavdirov S. Method of organization of classes in higher education institutions using flipped classroom technology // AIP Conference Proceedings. – AIP Publishing LLC, 2025. – T. 3268. – № 1. – C. 070035.
5. Ibraimov X., Shovdirov S. Theoretical Principles of The Formation of Study Competencies Regarding Art Literacy in Students // Science and innovation. – 2023. – T. 2. – № B10. – C. 192-198.
6. Baymetov B. B., Shovdirov S. A. Methods of Organizing Practical and Theoretical Classes for Students in The Process of Teaching Fine Arts // International Journal on Integrated Education. – 2023. – T. 4. – № 3. – C. 60-66.
7. Arnheim, R. *Art and Visual Perception: A Psychology of the Creative Eye*. University of California Press, 1974.
8. Gombrich, E. H. *The Story of Art*. London: Phaidon Press, 1995.
9. Eisner, E. W. *The Arts and the Creation of Mind*. Yale University Press, 2002.
10. Федоров, В. П. *Основы композиции в изобразительном искусстве*. Москва: Искусство, 1980.

